

באיזה צד קובעים מזוזה בחדרי הבית / הרב שמואל

117 - הרב הראשי לעפולה

- א. בפתח אחד לרשות הרבים
- ב. בשני פתחים לרשות הרבים

א. בפתח אחד לרשות הרבים

במסכת מנחות (לג ע"א): "אמר רב יהודה אמר שמואל: במזוזה הלך אחר היכר ציר... היכי דמי? כגון פיתחא דבי תרי בתי, בין בי גברי לבי נשי". פירש רש"י: "אדם שחולק ביתו, חציו להילוך אנשים המחזרים בביתו, וחציו לאשתו לעשות מלאכתה בהצנע, ויש פתח בין זו לזו, ופתח לכל בית לרשות הרבים, ואמרינן לקמן (לד ע"א) מזוזה דרך ימין לביאה לא ליציאה, והכא בפתח שבין זו לזו, לא ידעינן הי ליחשוב ביאה והי ליחשוב יציאה... אלא הלך אחר חור שבסוף, שציר הדלת סובב בו, ההוא צד שהחור בו חשוב בית, ודרך ימין כשנכנסים בו, נותנים מזוזה". וכך פירש גם הרא"ש (הלכות קטנות, הלכות מזוזה סימן ח).

נמצינו למדים כי יש להניח תמיד את המזוזה מימין הנכנס, וכאשר קיימת רק יציאה אחת לרשות הרבים, ברור מאוד מהי כניסה ומהי יציאה, אבל כאשר קיימים שני פתחים נפרדים לרשות הרבים ומתעורר ספק באשר למעבר מחדר לחדר אם מעבר זה הוא כניסה או יציאה, אז ציר הדלת הוא הקובע. החדר שבו ציר הדלת הוא העיקרי, וקובעים המזוזה בימין הכניסה לחדר.

הרמב"ם (הלכות מזוזה פרק ששי הלכה יא) פסק: "פתח שבין שני בתים, הולכים אחר ציר של דלת. מקום שהציר נקבע עמו, שם קובעים את המזוזה". אף הוא לא עסק בכניסה לכל חדר, אלא בפתח שבין שני בתים. ואכן הכסף משנה שם הסבירו כפירוש רש"י בגמרא. על כן נראה כי לפחות רמב"ם, רא"ש ורש"י כדעה אחת. גם הסברו של ר"י בסוגיא, המובא בבית יוסף (סימן רפט) אינו חולק על דין חדר בבית, אלא שהוא מסביר את הסוגיא שעוסקת באופן שדלת אחת משמשת לשני פתחים, ואין יודעים איזה מהם נקרא כניסה, אזי הלך אחר ציר, אך גם הוא יסכים כי בכל כניסה לחדר, יש להניח המזוזה מימין הנכנס מרשות הרבים לחדר, ופשוט.

אף בשולחן ערוך (סימן רפט סעיף ג) נפסק כדעה זו, והוסיף הש"ך סק"ו בשם הלבוש: "פתח שנכנסים בו מן הבית לבית החורף שלנו (ולשניהם כנראה פתח לרשות הרבים), נראה לי שעושים המזוזה בימין הכניסה שנכנסים מן הבית

לבית החורף, דעיקר תשמיש שלנו הוא בבתי החורף, ולא משגחנינו בהו בהיכר ציר כלל, דבין הציר הוא מבחוץ ובין הוא מבפנים, עושים המזוזה בימין הכניסה ופשוט הוא". ובט"ז (סק"ד) כתב כי: "אם החצר סתום מכל צדדיו בלי פתח, רק מבית לתוכו (כמו מרפסת אצלנו) אז הוי החצר כמו חדר, ולא אכפת לו בהיכר ציר הדלת... אבל אם יש פתח מהחצר למבוי אחר או לרשות הרבים מלבד פתח הבית לתוכה, אז אזלינן בתר היכר ציר, וכן הוא בתשובת מהרי"ל סימן צד". נמצינו למדים כי לכולי עלמא כאשר יש רק פתח אחד מהבית לרשות הרבים, קובעים את המזוזה מימין הכניסה לכל חדר מכיוון רשות הרבים (גם בחדר לפני מחדר), וכל דין היכר ציר נאמר רק כאשר קיימים שני פתחים לרשות הרבים, וימין הכניסה לחדר שבין שתי הכניסות נתון בשאלה מאיזה צד נחשב כניסה, ובוה נחלקו הט"ז והש"ך. לדעת הט"ז קובעים מהי הכניסה על פי היכר ציר. לפי הש"ך אם אחד החדרים הוא עיקר, מימין הכניסה אליו יש לקבוע את המזוזה. היינו אין קובעים את החדר העיקרי על פי היכר ציר, אלא על פי תשמישו. הט"ז חולק וסובר שגם בחצר ובית קובעים את המזוזה מימין הכניסה לחצר, אע"פ שודאי שעיקר השימוש הוא בבית. כדעת הש"ך עולה גם מהבית-מאיר (יורה דעה שם) שכתב: "אם החצר פתוחה לרשות הרבים שצריך מזוזה, פשיטא שצריך לקבוע מימין הכניסה מרשות הרבים לחצר. אבל בפתח שבינו לבית, כיון שהבית עיקר הולכים תמיד אחר ימין כניסתו".

ב. בשני פתחים לרשות הרבים

אמנם בשו"ת חקרי לב (יורה דעה חלק ג סימן קכט) הלך בשיטת הט"ז: "מכיון דקיימא לן ביתך דרך ביאתך, ובעינן שיקבע המזוזה מימין... לא מחייבין בבית שיש לו פתחים הרבה אלא כשפתחים לרשות הרבים דאיכא כניסה ויציאה לכל פתח... דאי לא תימא הכי עקרת מאי דקיימא לן מזוזה בימין... אלא ודאי שלא חייב הכתוב אלא על פתח העשוי לכניסה ויציאה... אבל על פתח הבית שבתוכו, אינו חייב מצד החצר, כיון שאי אפשר שיכנס בפתח זה לחצר, כי אם אחר שיכנס מהחצר לבית, ואין כאן כניסה ויציאה". משמע בודקים היכר ציר אם יש שני פתחים, אפילו כאשר אחד מהם עיקר. אבל בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, יורה דעה סימן צא) משמע כשיטת הש"ך. נמצינו למדים כי על פי הש"ך והאחרונים שבשיטתו גם כאשר קיימים שני פתחים לרשות הרבים, אם חדר אחד הוא עיקרי, אין מתחשבים בהיכר ציר, אלא קובעים המזוזה מימין של

הכניסה לאותו חדר. וראה גם בערוך השלחן (סעיף ז) ובקיצור שלחן ערוך (סימן יא סעיף ד) ובשו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן פט).

ערוך השלחן (שם סעיף ט) הוסיף וכתב כלל: "מקום שההילוך הוא יותר רגיל, משם יחשבו הכניסה ובמקום שההילוך שוה, ילכו אחר היכר ציר". רוצה לומר כי כאשר יש שני פתחים, צריכים ללכת אחר הפתח העיקרי, ואם רוב בני האדם נכנסים מפתח אחד, מימין הכניסה מאותו פתח (לכל החדרים) קובעים את המזוזה. ורק אם שני הפתחים שווים בחשיבותם, הולכים אחר היכר ציר.

מעתה עלינו לברר מי משני התנאים קודם, דלפני שבודקים היכר ציר יש לבדוק איזה פתח עיקרי, ואיזה חדר עיקר, ורק אם שני הפתחים שווים וכל החדרים שווים בתשמישם רק אז אזלינן בתר היכר ציר. אם כן נשאל מה הדין כאשר הפתח האחד חשוב יותר, וגם חדר אחד טפל לעיקר, על פי איזה שיקול נקבע את המזוזה, מימין של הכניסה מן הפתח החשוב, או מימין של הכניסה לחדר חשוב (אם יש התנגשות ביניהם)? מערוך השלחן משמע כי קודם כל מסתכלים מהו החדר שבו עיקר התשמיש, וקובעים המזוזה בימין הנכנס לשם, ואם שניהם שווים אז קובעים המזוזה בימין הנכנס בכניסה העיקרית. אבל בשו"ת מנחת יצחק (שי) משמע להיפך, כיון שיש חולקים על הלבוש והש"ך וסוברים שאין להניח בימין הכניסה לחדר החשוב יותר, נמצא שסברא זו נתונה במחלוקת ולכן יש לקבוע המזוזה מימין הכניסה לחדרים מהפתח שרוב הכניסות לחדר שבו עיקר תשמישו.

זה לשון שו"ת תשובה מאהבה (חלק א סימן סא):

כלל א: "במקום שנודע ברור איזוהי הביאה, ודאי היכר ציר לא מעלה ולא מוריד. ולא אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר אלא בפיתחא דבי תרי בתי... וכפירוש רש"י שם לא ידעינן הי לחשוב ביאה והי לחשוב יציאה... והוא לעניות דעתי פשוט גמרא שם "היכי דמי" כלומר: באיזה אופן אתה אומר שציר הדלת יהיה סימן למזוזה, דודאי לא בכל גווני אתה אומר ללכת אחר היכר ציר, דהתורה אמרה ביתך דרך ביאתך מן הימין, ואיך שייך לומר דתלה הדבר בציר הדלת! דציר לא מעלה אלא במקום דלא ידעינן איזוהי מקום כניסה או יציאה".

כלל ב: "אין משגיחים על היכר ציר, בפתח הרגילים לצאת ולבוא יותר בו יקבע המזוזה. דשם פריך הש"ס, איני, והא האי פיתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא והויה ליה מזוזה, ומשני: ההוא רגיל הוה, דאמר ר"י אמר רב: במזוזה הלך אחר הרגיל... וכן נראה מדברי רש"י שם ולג ע"ב ד"ה עיקר קיטוניית) דכי אמרינן לעיל הלך אחר היכר ציר, הני מילי בין תרי בתי,

דתרוויחו עיקר. אבל עיקר קיטונית ולשמה נעשית חייב. והם הם דברי ר"י שמביא המרדכי וזה לשונו: "דווקא בין גברי לנשי, ששניהם עיקר, ושניהם פתוחים לרשות הרבים, אבל מבית לחדר או לעליה שעיקר תשמישו, מוצאו ומובאו מבית לשם, לא אזלינן בתי היכר ציר, לא יניחנו בחדר שלצורכו הוא עשוי".

נמצא כי אם יש שני פתחים, אזי בחדר אמצעי קובעים חדר עיקרי (שבימין הכניסה אליו קובעים מזוזה) על פי:
 א. רוב הנכנסים מפתח אחד.
 ב. אם אי אפשר לקבוע פתח עיקרי, קובעים ע"פ חדר עיקרי.
 ג. אם אין פתח עיקרי וחדר עיקרי, קובעים ע"פ היכר ציר.
 לכולי עלמא כאשר אין שני פתחים, קובעים מימין הכניסה מן הפתח, חדר אחד חדר.

וְאֵינִי נִסְכָּתִי מִלְּפִי, עַל צִיּוֹן הַר קִדְשֵׁי.

(תהלים ב, ו)

וּמָרוּ לְד' יֹשֵׁב צִיּוֹן, הַגִּידוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו.

(תהלים ט, יב)

מִי יִתֵּן מְצִיּוֹן יְשׁוּעָתָא וְיִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב ד' שְׁבוּת עַמּוֹ,
 וְגַל יַעֲקֹב וְשִׂמְח וְיִשְׂרָאֵל.

(תהלים יד, ז)

יִפְהַ נּוֹף מְשׁוּשׁ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יִרְכָּתִי צָפוֹן, קְרִי'ת
 מְלֶךְ רַב.

(תהלים מח, א)

יְשִׂמַח הַר צִיּוֹן תִּגְלָנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ.
 סִבּוּ צִיּוֹן וְהִקִּיפוּהָ סָפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ.

(תהלים מח, יב"ג)